

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	side 2
Slægtsgårdsbladets jubilæum	side 3
Kålund Kloster og pebernødderne	side 4
Katherina von Bora, Martin Luthers hustru	side 5
Knudsrødgård i Bildsø	side 8
Øllingsøe	side 9
De frie bønders land	side 12
Kvinder som lensmænd	side 13
Nyt fra kredsene	side 14
Kommende kredsaktiviteter	side 16

Tidsskrift for
Dansk Slægtsgårdsforening

December 2017 - januar 2018

Nr. 450 - 75. årgang

Knudsrødgård ved Slagelse

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

www.slaegtsgaardsforeningen.dk

Kasserer:

Connie F. Neumann, Valmuevænget 8, Grønnemose. 5560 Aarup.
Tlf. 40 30 35 52. E-mail zenta1@outlook.dk

Medlemsadministrator:

Inger Marie Wibholm, Sdr. Boulevard 12, 4930 Maribo.
Tlf. 54 78 09 02 og 21 62 20 88. E-mail iwibholm@gmail.com

Ejendomskonsulent:

Chefkonsulent
Michael Munthe Fog
VKST
Fulbyvej 15, 4180 Sorø
Tlf. 57 86 53 00
mmf@vkst.dk

Ejendomsrådgiver
Peter Christensen. LMO.
Asmildklostervej 11. 8800 Viborg.
Hoved tlf. 7015 4000
Tlf. 87 28 25 68. Mobil 30 92 62 69.
Mail PEC@lmo.dk - Web www.lmo.dk

Hovedbestyrelsen:

Formand:
Gunhild Olesen Møller,
»Bronzehave«,
Strædet 38, 7990 Øster Assels.
Mobil 23 32 92 10.
gunhild.olesen.moller@rn.dk

Næstformand:
Finn Bang Olsen,
»Lilliehøj«,
Assensvej 16, 5580 Nr. Åby
Tlf. 51 70 06 08
finn.bang.olsen@get2net.dk
(Formand: Fynskreds)

Jens Brogaard Jensen
»Maglehøjgård«,
Hammerbakke 3, 4050 Skibby
Tlf. 47 52 99 18
jensbjensen@privat.dk
(Formand: Nordsjællandskreds)

Jens Ole Munch
Søndre Alle 6, 3700 Rønne
Tlf. 51 95 17 22
lisa@munch.li
(Formand: Bornholmkreds)

Karen Andersen,
»Baungård«,
Vollerupvej 70, 4400 Kalundborg
Tlf. 29 26 20 13
ok@dlgpost.dk
(Formand: Vestsjællandskreds)

Knud Pedersen
»Kildemosegård«,
Egeskovvej 18, 4700 Næstved
Tlf. 55 44 51 17
kgkildemosegaard@privat.dk
(Formand: Sjælland Syd.)

Hans Jørgen Hansen
»Bregnholt«
Adelgade 88, 4880 Nysted.
Tlf. 54 86 42 22.
bregnholtpc@hotmail.dk
(Formand: Lolland/Falster kreds)

Gunnar Kloppenborg-Skrumsager
»Lilteip«,
Terpvej 24, Øster Lindet,
6630 Rødding
gunnar@lilteip.dk
(Formand: Haderslevkreds)

Chr. A. Krogh
Majbølvej 17, 6470 Sydals.
Tlf. 74 41 53 12
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Jens Ulrik Tarpgaard
»Tarpgård«,
Tarpvej 13, Vedersø, 6990 Ulfborg,
Tlf. 21 42 13 83
ju@tarpgaard.com
(Formand: Ringkøbingkreds)

Steffen Buch Juul
»Jægergården«
Høllundvej 6, Høllund, 7100 Vejle.
Tlf. 75 86 54 93.
svend-juul@hotmail.com
(Formand: Vejle kreds)

Vibeke Binnerup
Hovedvejen 138, 8963 Auning
Tlf. 60 72 55 68.
Vibeke@vestdjursnet.dk
(Formand: Århuskreds)

Gunhild Olesen Møller,
»Bronzehave«,
Strædet 38, 7990 Øster Assels.
Mobil 23 32 92 10.
(Formand: Midtjysk kreds)

Mads P. Christensen
»Als Nygaard«
Petersborgvej 11, Als,
9560 Hadsund
Tlf. 21 55 59 50
mathy@postkasse.net
(Formand: Himmerlandskreds)

Niels Ole Volhøj
»Volhøj«
Bettevej 38,
V. Tversted, 9881 Bindslev
Tlf. 40 89 74 92
enovolhøj@mail.dk
(Formand: Vendsysselkreds)
(Formand: Arkivudvalget)

Formanden skriver:

Her bringes igen en opfordring til at indsende jeres e-mail-adresser til medlemsadministrator Inger Marie Wibholm. Det letter opkrævningen af kontingenter og sparer foreningen for en portoudgift. Hendes adresse står på side 2 i bladet. Her står også navnet på foreningens nye kasserer Connie F. Neumann fra Aarup på Fyn. I skrivende stund er de sidste formalia med banken ved at falde på plads omkring indsættelsen af en ny kasserer. En opgave som forretningsudvalget (FU) har arbejdet med siden sidste FU-møde i august 2017. Hvilket også var nævnt i blad nr. 449. I FU glæder vi os over, at vi har fundet en person der har arbejdet som bogholder i en årrække, og som efter vores vurdering har de rette kompetencer til at blive en del af Dansk Slægtsgårdforenings administrative team. Det var en proces der blev startet af FU for et år siden i oktober 2016. Opgaverne deles op på flere hænder, så der kan være back up, hvor det er muligt. Eksempelvis er FU-medlem Niels Ole Volhøj indsat som reservekasserer. Jeg har for nylig været i kontakt med Sjælland Syd ved fmd. Knud Pedersen. Kredsen er godt i gang med at planlægge årsmødet i 2018. FU havde møde med kredsen i foråret 2017 og her på det seneste er et af spisestederne gået konkurs, så der skulle indgås en ny aftale. I blad nr. 449 er omtalt to jubilæer og tillykke med det. Arkivet flyttede for 25 år siden til Gl. Estrup og medlemsbladet Slægtsgården havde 75 års jubilæum, hvilket redaktør Ole G. Nielsen beskrev på side tre. Artiklen beskrev, at der skulle være en "opgivende holdning" til slægtsgårdsbegrebet. Det kan jeg ikke genkende, men kun konstatere at det er ændringer der er vedtaget på årsmøder af foreningens medlemmer. Både i 1958 og 1990 og skete der tilpasninger, samt sidst i 2016, hvor først hovedbestyrelsen og siden årsmødet vedtog at ethvert medlem kunne vælges til formand for Dansk Slægtsgårdforening. Det er beslutninger vedtaget på demokratisk vis og det er Dansk Slægtsgårdforenings opgave at efterleve årsmødets beslutninger. Årsmødet i 2015 besluttede jo netop at foreningen skulle fortsætte og det var der et markant flertal for. I sidste weekend, den 27.-28. oktober 2017 blev der afviklet Danmarks Mesterskaber i pløjning for standardplov, vendeplow, m.m. Det skete i mit nabolag her på Sydmors på gården Peterslund. Det var et stort team der indgik i planlægningen. Her i blandt, Jens Iversen fra Sydmors, der flere gange har været verdensmester, så planlægningen var i de bedste hænder. Der kom dog ingen lokale på sejrsskamlen. Jeg benyttede lejligheden til at gå rundt og tale med gæsterne og gøre PR for Dansk Slægtsgårdforening. Jeg havde nogle ekstra numre af bladet Slægtsgården, som på den måde kommer ud til nogle der måske ikke kender vores forening. Jeg vil her opfordre til at hvis I kredsformænd eller nogle af medlemmerne har kendskab til arrangementer, hvor I tror at I kan øge kendskabet til foreningen, er I velkomne til at forhøre jer hos Ole G. Nielsen om I kan få nogle ekstra blade. Der ligger også en hverveside til at udskrive på hjemmesiden.

Gunhild Olesen Møller

Adresseændringer

bedes meddelt foreningens medlemsadministrator:
Inger Marie Wibholm, Sdr. Boulevard 12, 4930 Maribo.
Tlf. 54 78 09 02 og 21 62 20 88 e-mail iwibholm@gmail.com

Slægtsgårdsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning, tlf. 86 48 48 16
E-mail:
arkiv@slaegtsgaardsforeningen.dk
Åbningstid: onsdag kl. 11-15.

Der er gratis adgang til arkivet,
når man til billetsalget i porten oplyser,
at man kun skal på arkivet.

Arkivarer:

Else Skovbo Jensen
Kløvervej 5, 8850 Bjerringbro.
Tlf.: 86 68 40 47.

Inge Nissen
Tåsingegade 22 st. tv., 8200 Århus N.
Tlf: 86 10 43 31 / 23 74 10 37.

Redaktion:

Ole G. Nielsen
Bøgeparken 25 B
4241 Vemmelev
Tlf. 24 93 34 12
OleGN@mail.tele.dk

Nr. 451 udkommer omkring
den 1. februar 2018.
Deadline for indlæg 1. januar 2018

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: Jannerup Grafisk
Ndr. Ringgade 70 A
4200 Slagelse
Tlf. 58 52 52 22
jannerup@jannerup.dk

Slægtsgårdsbladets jubilæum

På Slægtsgårdsbladets 75 årsdag – den 15. oktober – havde redaktøren samlet medlemmerne af det hedengangne bladudvalg, de medlemmer, som bidrager til bladet med læseværdige artikler, forretningsføreren, arkivarer og enkelte andre, som han har nytte af at arbejde sammen med i sit forehavende.

Sammen kunne vi glæde os over bladet på dets historiske dag.

Sammenkomsten formede sig som de gamle bladmøder, hvor man samledes til formiddagskaffe med brød, nød en beskedne middag og sluttede dagen med kaffe. I pauserne mellem måltiderne var der tid til samtale, og det blev der. Arrangementet havde et hyggeligt forløb, og det var i overensstemmelse med traditionen.

Nogle foretrækker at komme hjem medens det er lyst, andre vil gerne være hjemme før det bliver lyst, og bladjubilæet var tilrettelagt efter den første kategori.

Veteranerne fra Slægtsgårdsforeningens bladudvalg, der blev nedlagt i 2007. Fra venstre ses: Karen Jacobsen, Inger M. Hansen, Elise Jensen, Carl Martin Christensen, Peder Møller Frijfelt og Peder Mouritsen. Fraværende var: Elsa Christa Bollerup Nielsen og A. C. Winther Hansen.

Inger M. Hansen var som forretningsfører altid med til møderne, ligesom arkivleder Ejgil Overby var det.

Tak!

I forbindelse med Slægtsgårdsbladets 75 års jubilæum modtog redaktionen adskillige hilsener, og jeg bringer her min tak for de pæne ord om og de gode ønsker for bladet.

Ole G. Nielsen

Kålund Kloster og pebernødderne

I 1907 ændrede godsejer Carl Anton Nicolaj Lawaetz navnet på sin nyerhvervede herregård fra Kalundborg slots Ladegård til Kålund Kloster. Han fader Otto Frederik Christian Anton Lawaetz havde forpagtet gården i 1860 sammen med Refsnæsgården. Refsnæsgården købte han i 1866 og Kalundborg Slots Ladegård i 1887. I 1907 overtog sønnen Carl Anton Nicolaj Lawaetz de to gårde, og Ladegården fik straks navnet Kålund Kloster. Carl Lawaetz var en dygtig og dynamisk landmand. Ene skabte han sukkerfabrikken Vestsjælland i Gørlev og fik efterhånden samlet sig 7 herregårde. I 1944 overlod Lawaetz Kalund Kloster til sine børn, og siden er gården totalt opslugt af Kalundborg by, men den store hovedbygning fra 1752 står endnu.

Barnebarnet Carl Lawaetz Gabe, Råmosegård ved Høng, kan huske meget fra morfaderens gård, og fortæller, at omkring 1. november blev der i gangen indtil landvæsenselevernes spisestue opstillet en stor 50 liters mælkjunge med pebernødder. Så kunne alle der kom forbi fylde lommerne, så havde de noget, når de gik bag plogen. Når

en jungle var tom, kom en ny forsyning frem, og man gik aldrig ned på pebernødder. Pebernødderne var faste i konsistensen og skulle suttet.

I Vestsjællandskredsens smagte vi pebernødderne ved generalforsamlingen i 2017, da Carl Gabe og frue fortalte om livet på Kålund Kloster.

Carl Gabe meddeler opskriften:

1 ¼ dl. vand
150 g sukker
375 g mel
1 tsk koriander
¼ tsk stødt nellike
½ tsk hjortetakssalt
lidt peber.

Vand og sukker koges, afkøles helt ned, mel og alle krydderierne puttes i. Dejen trilles til en lang pølse (1 cm i diameter), skæres i knapt en cm længde. Bages til de er lysebrune i bunden.

Katherina von Bora, Martin Luthers hustru

Af sognepræst
Lise Flindt Hansen,
Magleby præstegård
ved Skælskør.

Her i 500 året for reformationens begyndelse hører vi en hel del om Martin Luther - manden, der med sine 95 teser mod afladshandel satte gang i opgøret med den romersk-katolske kirke. Som bekendt står der bag enhver stærk mand en kvinde. I Martin Luthers tilfælde var det hans hustru Katherina von Bora, som han spørgefuldt kaldte Hr. Käthe. I deres privatliv var det hende der bestemte og styrede den store husholdning med fast og sikker hånd.

Barndommen

Katherina von Bora blev født den 29. januar 1499. Hun stammer fra den fornemme ridder- og adelsslægt von Bora, men ved hendes fødsel er det gået tilbage for slægten økonomisk. Hendes far Hans von Bora ejer kun de små godser Sale og Lippendorf. De allertidligste barneår tilbringer Katherina med sine søskende på Lippendorf, men blot 5 år gammel sendes hun på klosterschule i Brehna for at få en uddannelse værdig til hendes adelige herkomst.

Efter få år har hendes far ikke længere råd til at betale for hendes ophold på klosterscholen, så hun flyttes 9 år gammel til Cistercienser Klosteret Nimbschen. Det er gratis. Til gengæld lægger hendes livsbanen fast. Hun skal være nonne og den hårde forberedelsestid begynder. 15 år gammel vies Katherina til nonne.

Klosterliv og flugt

Nonnerne leve deres eget liv bag klosterets høje og tykke mure. Trods deres afsondrethed når nyheder fra livet uden for klosterets mure ind til dem. Rygterne om munken og teologiprofessoren fra Wittenbergs opgør med pavekirken skræmmer nonnerne og de beder jomfru Maria standse denne kætters vilde tanker. Men nogle af Luthers skrifter bl.a. "Om et kristent menneskes frihed", "Om de gode gerninger" og "Luthers dom over munkeløfterne" smugles ind i klosteret og nogle af nonnerne begynder langsomt at ændre syn på denne mand og spørge sig selv om det strenge klosterliv virkeligt er Gud mere velbehageligt end livet ude i verden. Der hvor man som retfærdiggjort synder lever sit liv i kald og stand og deler den kærlighed Gud skænker en med sin næste. Ude i verden lever man bundet af ansvar og kærlighed til sin næste, men fri for at tækkes Gud med fromme gerninger, for Guds kærlighed får man kvit og frit gennem troen på Kristus. Således kunne nonnerne i Nimbschen læse hos Luther og tolv af dem, der i blandt Katherina von Bora beslutter at forlade klosteret. Først henvender de sig til deres slægtninge og familier og beder om at komme tilbage. Svaret er larmende tavshed. En bortløben nonne var noget af det skændigste, datidens

mennesker kunne forestille sig. Da deres familier ikke vil tage imod dem, skriver de til Martin Luther selv. Han sender hjælp i form af købmand Leonardt Koppe fra Torgau. Koppe var kendt med klosteret, da han jævnligt bragte varer dertil. Påskelørdag, den 5. april 1523 smugles de tolv nonner ud af klosteret gemt i fisketønder på ladet af Koppes vogn. Ved solopgang påskemorgen kan han råbe til de bange, men forventningsfulde kvinder: "Vi er reddet. Der ser jeg Torgaus tårne" Torgau ligger i Sachsen, hvor Luthers store politiske støtte kurfyrst Frederik den Vise regerede, så her kunne de vide sig sikre.

I Wittenberg

De tolv bortløbne nonner kommer til Wittenberg. Katherina von Bora kommer i huset hos byens mægtigste mand, borgermester og kunstmaler Lucas Cranach den ældre. Her kom mange fornemme personer bl.a. Wittenbergs mest ansete mænd Luther, Melancton og Johannes Bugenhagen. Danmarks afsatte konge Chr. II boede en overgang

hos Cranach og her vartede Katherina ham op. En anden af husets gæster er den unge, rige borgersøn Hieronymus Baumgärtner. Han og Katherina forelsker sig i hinanden, men familien Baumgärtner skal ikke have deres søn gift med en bortløben nonne, så han kaldes hjem til Nürnberg. Siden gifter han sig med en velhavende og fornem ung kvinde.

Luther forsøgte nu om han kunne finde en passende ægtemand til den unge von Bora. Valget faldt på rektor for Wittenberg Universitet Magister Glacius. Men Käthe afviste pure. Hun fandt manden utiltalende. Luther blev fortørnet over Käthes hovmodighed. Men hun havde set rigtig. Glacius var en hård og stridslysten mand. Han var også præst men kom i så skarp strid med sin menighed, at han blevet forjaget fra sit embede. Luther forelagde gennem vennen von Amsdorf flere mulige ægtemænd for Käthe. Men ingen passede hende. Til sidst sagde hun frimodigt til von Amsdorf: "Hvis I eller Doktor Luther ville have mig til hustru, da gik jeg gerne med!" De ligefremme ord kunne Luther ikke stå for. Han friede selv og fik ja. Efter 12 dages forlovelse stod brylluppet den 25. juni 1525. Det vakte forargelse, at Luther giftede sig så hurtigt efter bondeoprørets blodige afslutning. Katolikkerne brugte brylluppet mellem den tidligere munk og den bortløbne nonne i deres propaganda mod de evangeliske. En legende sagde, at når en tidligere munk og en tidligere nonne fik et barn sammen ville det være antikrist – hvad ville der ikke ske nu. Der var mange smædeskrifter mod parret især mod Katherina. Men Luther forsvarede sin unge hustrus ære.

Hustru, mor og forretningskvinde

Efter brylluppet flytter Käthe ind hos Luther i det tidligere augustinerkloster i Wittenberg kaldet Sortekloster. Her havde Luther boet siden 1511. Dengang sammen med mange andre munke. Efter hans opgør med munkevæsenet ophørte det som kloster, men han blev boende alene med sin tjener Wolfgang Sieberger, som var noget af en original. Klosteret var svært forfaldent, men under Käthes kyndige ledelse blev det til godt hjem for hende selv, sin mand, deres børn, andre familiemedlemmer, studenter, gæster og tjenestefolk. Med tiden blev det en meget stor husholdning Käthe havde ansvaret for og hun ledede den med fast og sikker hånd. Hver morgen stod hun op kl. 4 for at passe sine mange gøremål og Luther kaldte hende Wittenbergs morgenstjerne. Han kaldte hende også hr. Käthe for hun var en myndig dame, der ud over den store husholdning drev landbrug, bryggeri og fiskeavl. Som den dygtige forretningskvinde hun var, sørgede hun for familiens velstand. Luther var på ingen måde forretningsmand og havde ingen forstand på tal. Tillige var han meget gavmild og skønt han som teolog var skarp og ofte uforsonlig, var han i sin personlige omgang med mennesker nærmest naiv. Sorte kloster blev derfor også besøgt af diverse plattenslagere, der nød godt af doktorens godgørelse. Käthe sørgede for det ikke tog overhånd. Det og hendes entreprenante væsen gjorde, at hun ikke var lige populær alle steder.

Käthe havde en drøm om at udvide familiens besiddelser med en landejendom. Luther var imod, med efter Käthe nær var død af pest, bøjer han sig og 1531 kan hun erhverve sit fædrene gods Zölsdorf, hvor hun kan holde svin og dyrke jorden. Nu hvor Katherina von Bora er blevet gods-ejer, kan hendes mand titulere hende på nye morsomme måder fx fru til den nye svinemark.

Katherina von Bora og Martin Luther fik den glæde at blive forældre til seks børn. Johannes (kaldet Hans) 7/6 1526, Elisabeth 1/12 1527, Magdalena (kaldet Lenchen)

Lise Flindt Hansen i en passende historisk dragt, da hun ved reformationsjubilæumsgudstjenesten i Slagelse St. Mikkels kirke optrådte som Katharina von Bora.

4/5 1529, Martin 9/11 1531, Paul 29/1 1533, Margarethe 17/12 1534.

Alle børnene er døbt i Bykirken i Wittenberg, skønt Luther som doktor ved universitetet var officielt tilknyttet slotskirken.

Elisabeth dør blot 8 mdr. gammel. Det var et chok og en stor sorg for forældre. Værre blev det, da Luthers yndling Lenchen bliver alvorligt syg og dør i en alder af 13 år. Forældrene kom sig aldrig over tabet af deres datter.

Hans bliver jurist, skønt Luther afskyede jurister. Martin bliver teolog, men får aldrig embede. Poul læser medicin og ender som professor i Jena og livlæge hos kurfysten af Sachsen. I sin tiltrædelsesforelæsning retter han en stor tak til sin mor og priser hende med mange lovord som kyndig på lægemidler og havde plejet mange syge. Han skylder hende meget af sin viden. Margrethe bliver gift med Georg von Kunheim, arving til godset Knauten i Østpreussen. Den velhavende Georg von Kunheim var livet igennem meget stolt af ægteskabet med den store reformators datter. Alle Luthers efterkommere stammer fra den yngste datter Margrethe.

Vanskelig enkestand

I vinteren 1545-46 kaldes Luther et par gange til sin fødeby Eisleben for at bilægge en strid mellem greverne i Mans-

feld om rettigheder til minedrift. Katherina er bekymret over, at hendes gamle, svagelig mand skal ud på flere lange rejser i vinterkulden. Hendes bekymringer er berettiget. Den 17. februar 1546 bliver Luther ramt af voldsomme smerter og trykken for brystet. Han lægges i seng og kl. 2.45 den 18. februar dør Martin Luther i troen på Kristus og i overbevisning om den lære, han prædikede. Den 22. februar begravnes Luther under stort ceremoniel i Wittenberg Slotskirke.

I et brev til sin svigerinde Christine von Bora udtrykker Katherina sin store sorg over tabet af sin mand, som hun beskriver som kær og dyrebar ikke blot for hende personligt men for hele verden. Luthers hustru får dog ikke lov at give sig hen i sorg, da hun ikke anses som arveberettiget. Luther havde ellers i sit testamente skrevet 1543 indsat sin trofaste og dygtige hustru som enearving og som formynder for deres børn, hvilket var usædvanligt for den tid. Men som Luther skriver i testamentet, hvem skulle dog være bedre til at tage sig af børnene end deres egen mor. Også selvom Käthe skulle gifte sig igen, har han tiltro, at hun fortsat vil tage sig godt af børnene. Testamentet bliver underkendt, fordi det er sat op af Luther selv og ikke en jurist. Desuden har han glemt at sætte en formynder ind for Käthe og børnene. Det hænger myndighederne under ledelse af kansler Brück sig i. De forsøger at tage børnene fra Käthe, men hun tager kampen op og henvender sig direkte til kurfyrsten, der støttede hende. Luthers testamente godkendes. Dog indsættes Luthers gode venner og medarbejdere Phillip Melancton og Kreuziger som ekstra formyndere for børnene med den særlige opgave at holde de tre sønner til gudsfrygt, kærlighed, tugt og dyd samt overvåge deres studier. Den slags var for alvorlig en sag til, at den kunne overlades til en kvinde.

Katherina trængsler er ikke forbi. Kort efter Luthers død udbryder den Smalkaldianske Krig og i 1547 indtager kejser Karl V Wittenberg. Käthe flygter med børnene og

mange andre ud af byen. Med hjælp fra Melancton forsøger hun og børnene at komme til Danmark, hvor de har en god og magtfuld ven i kong Christian den tredje. Krigen gør rejsen til Danmark for farlig, så Käthe og børnene må opholde sig i Dessau. Da krigen er forbi vender de tilbage til Wittenberg blot for at finde Sortekloster og Zølsdorf ødelagt. Med vanlig handlekraft går Käthe i gang med genopbygningen.

I 1552 bryder der pest ud i Wittenberg. Käthe og de to yngste børn Paul og Margarethe sætter kursen mod Torgau. Undervejs løber hestene løbsk. For at redde sine børn, springer den handlekraftige Käthe resolut af for at standse hestene. Men hun forfejler springet og lander i en grøft. Den stærkt forkomne og sårede Käthe bringes til Torgau, hvor datteren Margarethe trofast plejer hende. Men kvæstelserne er voldsomme og efter ca. 3 måneders sygeleje dør Käthe den 20. december 1552. Hun begravnes i Torgau Bykirke. Hendes børn rejste et flot gravmæle over hende. Indskriften lyder: "Anno 1552, den 20. december, hensov her i Torgau Hr. Doktor Martin Luthers salige, efterladte enke, Katharina von Bora – Således sover hun opstandelsen i møde i den by, hvor hun i sin tid fandt sit første hvil efter flugten fra klosteret." Et smukt minde om den kvinde, der var den store reformator Martin Luther en værdig ægtefælle.

Martin Luthers og Katherina von Boras ægteskab og familieliv med mange børn og stor husholdning var i århundredet idealet for den protestantiske præstefamilie.

Kilder:

- "Luthers Käthe" Karl Hesselbacher, unitas forlag 1968
- "Martin Luther – rebel i en opbrudstid" Heinz Schilling, Kristeligt Dagblads Forlag 2015
- "Martin Luther – munk, oprører, reformator" Martin Schwarz Lausten, Alfa 2005

JENS OG ANNA JENSENS FOND

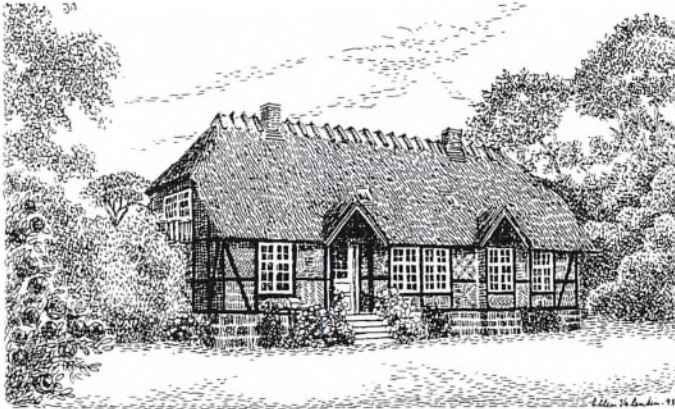
Dansk Slægtsgårdsforening administrerer Jens og Anna Jensens Fond, der uddeler rejselegatertil unge, der vil uddanne sig i teoretisk eller praktisk landbrug i udlandet.

Legatportioner på 5.000 og 10.000 kr. uddeles til ansøgere, der for at komme i betragtning, er i udlandet mindst 6 eller 8 måneder.

Ansøgning sendes til:
Carl Martin Christensen,
Rugvænget 5, 5400 Bogense.

Knudsrødgård i Bildsø

Af Helge Christiansen, Bildsø og Ole G. Nielsen.

Knudsrødgård ligger mellem landsbyen Bildsø og Storebæltskysten. I værket "Større danske Gaarde", som udkom i 1930, står der, at gården ligger noget afsides. Nu kan man så stille spørgsmålet, afsides for hvad og for hvem? Interessen for "Natur- og aktivitetscenteret Knudsrødgård" eller "Kulturcenter Knudsrødgård" viser, at det er til at finde!

Hovedbygningen til Knudsrødgård er opført i 1900, og den meget smukke bygning angives at være opført i norsk villastil. Den blev i 1902 tilbygget en havestue mod vest og en overdækket terrasse mod nord. Huset har stråtag, og væggene er med synligt egebindingsværk, hvor de enkelte tavler er opmurede af røde mursten i forskellige mønstre.

En gulstens bygning øst for hovedbygningen har været brugt til forvalterbolig og elevværelser, og på loftet har der været kornmagasin.

Gårdens øvrige bygninger er overvejende af ældre dato. Den gamle kostald mod vest, som nu rummer galleri og landbrugsudstilling, er opført i 1874, mens østlængen med hestestald er fra 1868. I denne længe stod oprindeligt også tærskværket, der blev drevet med damp, indtil der blev indlagt elektricitet. Begge disse bygninger er bygget af tilhugne kampesten.

Huset længst mod vest, det oprindelige svinehus, er opført af bindingsværk fra en nedrevet længe på Valdbygård og blev rejst i 1900.

Af de to ladebygninger mod øst blev den første bygget i 1905, og den næste flyttet fra en sydlig plads på gårdspladsen til den nuværende plads i 1912. En ridehal blev bygget i 1996.

Gård nr. 9 i Bildsø, den senere Knudsrødgård, blev i 1769 fæstet til Jens Pedersen, der var en af "Hans kongelige Majestæts rytterbønder". Det medførte, at han skulle stille som fuldt udrustet soldat eller have en sådan boende. Til gengæld slap han for hoveri.

Gården tilhørte Antvorskov krongods, og den var sat til 8½ tønder hartkorn. Ved auktionen over Antvorskov gods i 1774 blev et stort område købt af oberstløjtnant J.M.H. Castenschiold, som oprettede Valdbygård. I mange år har Knudsrødgårds historie været knyttet tæt til Valdbygårds. I 1791 blev Bildsø udskiftet og gård nr. 9 blev flyttet ud i landsbymarkens nordvestlige hjørne. Her blev den opkaldt efter det gamle marknavn Knuderøyel og kom til at hedde Knuderøylsgård. Først i 1841 ses navnet Knudsrødgård i Valdbygårds Jordebog.

I 1846 købte godsejer A.W. Bech Valdbygård med tilhørende gods, blandt andet Knudsrødgård. Det var i hans ejertid gården voksede fra bondegård til proprietærgård, idet godsejer Bech købte markerne fra to nabogårde og lagde dem under Knudsrødgård.

I 1870 fik godsejeren tinglæst Knudsrødgård som fri hovedgårdsjord, idet loven om fæsteafløsning af 1861 gav godsejerne ret til at beholde hver 10. gård og ved fæsteledighed nedlægge gården og lægge jorden under hovedgården.

Efter godsejer, hofjægermester A.W. Bechs død i 1877 arves Knudsrødgård, en betydelig del skov og plantage samt en fæstegård i Bildsø af datteren frøken Benedicte Ulfspærre Bech.

Hun blev i 1883 gift med greve Reventlow på Skeltoftegård på Lolland. (Senere Rudbjerggård).

Ved ægteskabet fik greve Reventlow retten til Knudsrødgård, som han fire år senere solgte til svogeren, godsejer Jørgen Peter Bech, Valdbygård.

Knudsrødgård var i nogle perioder forpagtet ud, i andre drevet ved forvalter.

Godsejer Bech solgte i 1942 Knudsrødgård til grosserer Børge Strand, København. Grosserer Strand var også ejer af Frihedslund ved Tissø. Muligvis var der mellemhandler indblandet, idet der findes et notat om, at den 1. april 1940 solgte enken, hofjægermesterinde Bech, Knudsrødgård med besætning og løsøre til proprietær J. Jacobsen, Frederikskilde og kreaturesportør Frederik Vilhelmsen, Valbyvej.

I 1957 solgte grosserer Strand Knudsrødgård til forpagter Bent Rafn Sørensen, Charlottedal.

I 1977 overtog sønnen, Kristian Rafn Sørensen, halvparten af Knudsrødgård, og i 1986 fulgte den anden halvdel med. Arealet er 125 hektar, hvoraf 15 ha er tilplantet med fredsskov i foråret 2010. Landbrugsjorden er bortforpagtet.

Foruden en stor vildtbanepæl fra 1761 findes der 4 ældre fortidsminder på Knudsrødgårds marker: Tre langdysser og en rundhøj. I Bildsø er der bevaret ikke mindre end 21 høje og langdysser. Det skyldes især, at godsejer A.W. Bech til Valdbygård fredlyste højene ved bortsalg af fæstegårdene. I hele Stillinge sogn er der bevaret 42 oldtidsminder, et usædvanligt stort antal.

Knudsrødgårds bygninger er rammen om Natur- og aktivitetscenteret Knudsrødgård, som omfatter rideskole, kunsthalleri med videre.

Øllingsøe

Øllingsøe på Vestlolland er en gammel hovedgård, der har været i familien siden 1790. Godsejer Helge greve Danneskiold-Samsøe har ejet godset siden 2011. I 2016 valgtes han til formand for Foreningen Danske Vandløb.

Historien

Helge Danneskiold-Samsøe fortæller:

”Først lidt om navnet Øllingsøe. Der er ikke tale om nogen sø, men om en ø. Det kan være lidt svært at se, men hovedbygningen ligger på en lille ”bakke” 2 m over havets overflade, mens en del af de omgivende marker ligger lavere, helt ned til 2 m under havets overflade. I gamle dage, før man dræned store dele af Lolland, var området her et sumpet terræn, der var oversvømmet en del af året. Det gav gode livsbetingelser for malariamyggen, der spredte den såkaldte Lollandske Feber på Lolland-Falster i 1800-tallet. Det flade og våde landskab kostede også menneskeliv under Stormfloden i november 1872, da Nakskov Fjord og Rødby Fjord næsten nåede hinanden lige her omkring Øllingsøe og Græshave. Andre stednavne her på gården understreger disse fugtige forhold. Den store mark nord for gården hedder Mosen, og det lille hus i indkørslen er bygget på Kaninholmen, som sikkert har været endnu en lille ø i det oversvømmede landskab.

Gården Øllingsøe kan dateres tilbage til 1300-tallet, men de første ejerforhold er ret uklare, indtil godset kom i slægten Pors’ besiddelse i 1462, måske endda tidligere. Det er en af Porserne, nemlig Rudbeck Pors, der skænkede altertavlen til Græshave Kirke i 1581, og det er også en senere Rudbeck Pors, der fik gravkapellet bygget på kirkens nordlige side i 1637. Men i 1672, efter en økonomisk nedtur, kommer Øllingsøe, noget reduceret, ud af hænderne på slægten Pors, der havde ejet det i over 200 år.

Derefter kom Øllingsøe ind i en periode med hyppigt skiftende ejere, men bedre økonomiske forhold, særligt efter at have været i Christian den 5. ’s besiddelse i tre år, mellem 1686 og 1689. I de tre år, som kongsgård, erhvervede Øllingsøe talrige huse og gårde, en vejrmølle, tre kirker og kongetiende i 16 sogne. I de efterfølgende årtier blev godset yderligere udvidet, og gården blev genopbygget længere mod øst, således at hovedbygningen lå omtrent samme sted som det nuværende hus. Der blev anlagt moderne haver i fransk stil med snorlige linjer, alleer, tætklippede hække og vandgrave, både her, hvor vi står nu, og på vestsiden af huset derovre.

Det er i 1790, at Øllingsøe kommer i min families besiddelse, da Margrethe Marie Neander arver godset efter sin 2. ægtemand Hans Didericksen. Hun sælger godset 5 år senere til sin søn af første ægteskab, Jørgen Seehusen, og hans tre døtre arver godset i 1818. På det tidspunkt er godsets økonomi igen blevet dårligt efter at staten gik bankerot i 1813. Men redningen kommer i form af Mathias Hamborg Wilhjelmsøn, søn af godsforvalteren på Gjorslev, som gifter sig med den ene af de tre søstre, Diderikke Georgia Seehusen, også kaldt Rikke, i 1827. Han køber de to andre arvinger ud af godset, og det lykkes ham med tiden at få Øllingsøe på benene igen. Han bestrider desuden en række

offentlige hverv og er med til at stifte Lollands Spare- og Lånebank i 1841. Og han starter slægtens tradition for at føre dagbog den 20. februar 1827, dagen efter han flytter ind på Øllingsøe. Det er først og fremmest de begivenheder, der præger godset og familien, der bliver skrevet ned, fra det daglige landbrugsarbejde til fødsler og dødsfald. Knap to måneder inde i dagbogen skriver Mathias Wilhjelmsøn for eksempel, den 6. april: *”Bryllup med min elskede Rikke i Mariebo og forblevet der til Torsdagen den 10. April.”* Det var så deres bryllupsrejse.

Af og til giver dagbøgerne et glimt af større begivenheder, længere ude i verden: i 1831 skrives der: *”Colera vides nu at være kommet til Hamborg: Gud den Almægtige befri os for den rædsomme Sygdom!”* Og den 6. februar 1864 står der: *”Hørt stærk Kanonade hele Dagen fra Slesvig.”* Krigen kunne altså høres helt hertil. Personlige tragedier bliver også nedfældet, som for eksempel da Rikke dør i en alder af blot 53 år, den 11. februar 1851: *”En sorgfuld Dag, da min dyrebare Kone om Middagen Kl. 12 ½ efter heftige Krampetilfælde fra Kl. 7 Morgen indgik til den evige Hvile. Svækket paa Aand og Legeme længtes hun til sidst vel selv derefter, men hvad jeg tabte i hende den Elskede, fatter ingen.”*

I 1864 brænder hele gården ned, både avlsbygningerne og hovedbygningen. Hvordan ilden startede, er lidt af et mysterium, men der blæste en stærk nordøstlig vind, og i løbet af få timer var alle bygningerne sammenstyrtet. Det lykkedes dog at redde en del af indboet ud af stuehuset. I dagbogen kan man læse under den 25. oktober: *”En rædsom Aften ventede mig på denne ulykkelige dag, idet der om aftenen Kl. 6 ½ udbrød Ild i den saakaldte Kalvestald*

Helge Danneskiold-Samsøe og Karin Pagter Duparc foran Øllingsøes hovedbygning, der er deres hjem. Helge Danneskiold-Samsøe er uddannet civilingeniør fra DTU og cand. oecon. agro. fra Det biovidenskabelige Fakultet. Siden 2011 har han ejet det omfattende Øllingsøe gods.

eller Faarehuset under en stærk Nordøstlig Vind, som førte Ilden hen over Gaarden. I et Øjeblik var Koestald, Faarehus samt Kornhus et Ildhav, og Kl. 11 var alle Bygninger sammenstyrtede; med Anstrengelse og tilkommende Sprøjtehjælp lykkedes det at standse Ilden ved Vognhuset, som stødte op til søndre Fløj, Fag af Materialhuset. Kærne var heldigvis paa Græs endnu, men af de indeværende Kreaturer brændt 10 Qvie og 1 Tyrekalv fra Foraaret, 24 Faar med alle Lammene og 2 Vædere, 8 Arbejdsheste, 2 stk. Fedesviin, 11 Levesviin og Grisse, samt 54 stk. Giæs, 110 Ænder og alle Høns 100 stk. Hæssene uden for Gaarden, nemlig 2 Hvede, 1 Byghæs og 5 Havrehæs reddedes. [Til dem der ikke ved det: Et hæs er en stor korn- eller halmstak der står i det fri.] Ilden så hæftig at endog alle Grundstenene blevet sprængte eller skiøre.

Hvorved Ilden opstaaet ufatteligt; da flere af Folkene havde passeret det nordre Porthuus kort før, uden at bemærke det mindste.

Stuehuset som Fløiene blev aldeles af tilkomne Folk ryttet til det allermindste lige til Kakkellovne, der alt blev baaret ud i Haugen, over i Gartnerhuset og paa Marken, i det al tegnede til at det hele skulde brænde, og var endog 2 Gange Ild i Entredøren."

Men selvom der kommer hjælp fra de omkringliggende gårde, lykkes det dog ikke at redde alt indboet, og ilden er åbenbart ikke den eneste skyldige, for lidt længere nede i dagbogen står der: "I Stuehuset meget ødelagt, saavel af Meubler som Døre og Vinduer med c. 170 stk. ituslagne Ruder; over 200 stk. Viin drukne eller ituslagne og stjaalne, ligeså flere Ting stjaalne. Mit Tab paa Indbo m.v. under Selskabet Assurance til 1. Classe anslaaet til 1000 Rigsdaler."

Kort tid efter begynder genopbygningen, først avlsbygningerne. Den 27. april 1865 står der: "Begyndt at mure paa søndre Ladegavl, i hvis nordligste Hjørne efter Skik indmuret en forsejlet Flaske, hvori mit og Familie Navne m.m. var paa en Seddel forvaret."

Det tager kun et år at opføre avlsbygningerne, og fire år at bygge hovedbygningen. Mens det gamle stuehus havde været en lang og lav, hvidkalket bygning, skal den nye hovedbygning se noget mere prangende ud. Den bliver bygget i den såkaldte historistiske stil, hvor arkitekten lader sig inspirere af tidligere stilarter. I Øllingsøes tilfælde er det renæssancen, med svungne gavle og symmetri. Det er kvalitetsmaterialer der bruges: Pommersk fyr til de bærende konstruktioner og stampe muslingeskaller til fugerne. Hovedbygningen står færdig i 1869, det årstal der står over hoveddøren.

Efter Mathias Hamborg Wilhjelm død i 1868 overtager hans søn, Mathias Seehusen Wilhjelm, godset. Derfor er det hans initialer MW samt hans kone Sofies initialer, der står over hoveddøren. I 1870 køber han Græshave Kirke. Han dør allerede i 1878 i en alder af blot 50 år, og hans enke Sofie Fasting sidder i uskiftet bo. Hun forpagter gården ud og flytter til København med sine fire sønner og ene plejedatter. I 1893 overtager søn nr. 2, Lauritz Fasting Wilhjelm, som er min oldefar, gården. I hans tid synes det moderne liv at begynde. Den 30. juli 1898 står der i dagbogen, at vi har "faaet Telefonen!", og det første juletræ kommer ind i huset i december 1898. Lidt senere bliver godset forsynet med elektricitet i 1911 (som der står i dagbogen den 6. september: "Det elektriske Lys tændt første gang paa Øllingsøe; om Aftenen gaet rundt alle Steder og prøvet Lamperne."), og den første flyvemaskine bliver

set den 22. september samme år, da den – som min oldefar skriver i dagbogen – "fløj fra Nakskov til Maribo; jeg staaet i Møllemarken og set paa Fænomenet; første Gang set en Flyvemaskine og første Gang paa Lolland." Det er også i hans tid, at den første traktor på jernhjul kommer på Øllingsøe i 1930'erne.

I 1912 er der igen brand på gården (denne gang på grund af lynnedslag), men heldigvis er det kun avlsbygningerne, der bliver ramt. Min oldefar skriver i dagbogen den 18. juli: "Til Middag hos Dr. Petersen; her modtaget Budskabet om, at Øllingsøe brænder: Avlsbygningerne i Lys og Lue da jeg pr. Bil kom hjem; Lade, Kostald og Hestestald og Vognport brændte; meget trist og sørgeligt for mig; alle Kreaturer reddedes." Avlsbygningerne bliver genopførte i samme stil som de gamle avlsbygninger, men i udvidet form. Derfor står der MHW (for Mathias Hamborg Wilhjelm) 1865 på den ene lade, og LW (for Lauritz Wilhjelm) 1912 på den anden.

Lauritz Wilhjelm gifter sig først gang med Ingeborg Muus i 1894. De får en søn Helge i 1894 og en datter Gulla i 1896, og i 1908 venter Ingeborg et tredje barn. Der sker så det frygtelige, at fødslen går helt galt. Lauritz skriver i dagbogen: "Ingeborg meget dårlig, rejst til København Tirsdag Morgen; en forfærdelig Tid i København, lille Anne Lise født den 29. Maj, død den 30. Maj i København; hun begravet paa Græshave Kirkegaard d. 1. Juni. [...] Min elskede lille Borg død den 7. Juni kl. 8 Aften."

Først 9 år senere, i 1917, gifter Lauritz sig igen, nu med min oldemor, Margaret Zachariae, kaldet Maggie. De havde ifølge min farmors erindringer kendt hinanden i nogle år, men min oldefar ville ikke gifte sig igen, så længe Helge og Gulla var små. Til sidst tog han sig dog sammen og friede til hende, og hun sagde ja. Sammen får de datteren Lykke, min farmor, i 1918. Krakket i 1929 og de faldende kornpriser (hvor for eksempel bygprisen faldt fra 31,75 kr. i 1924 til 9,25 kr. i 1931) påvirker godsets økonomi, og i starten af 1930'erne ser det igen sort ud for Øllingsøe. Godset bliver sat til salg i 14 dage. Men igen kommer hjælpen udefra. Maggies far, viceadmiral Hugh Zachariae, redder Øllingsøe ved at kautionere med sin pension. Min farmor skrev i sine erindringer om denne svære tid: "Jeg skal aldrig glemme de 14 dage, da Øllingsøe var til salg. Ejendomsægteren fra Nakskov ringede, at han havde hørt at gården skulle sælges, om han måtte give et bud. Det var den senere så berømte kommunist Agermose, hvis borgelige erhverv var ejendomshandler. Heldigvis fik han mor i telefonen, der svarede følgende "Den er ikke til salg endnu. Jeg prøver at skaffe pengene. Og hvis den skal sælges, bliver det i hvert fald ikke Dem, der skal sælge den."

Mor fik forskud på sin arv. Min bedstefar ville ikke engang have sikkerhed i et pantebrev. Det blev en slags æresgæld, som blev betalt så hurtigt far kunne. Jeg var på det tidspunkt lige kommet i den kommunale skole i Nakskov i 2 mellem, og jeg husker endnu, at jeg stod i rækken ved opgangen til klasseværelset efter frikvarteret, da der blev hvisket ned gennem rækken "Øllingsøe er til salg". Agermoses søn gik i samme skole. Det var sådan jeg fik det at vide. Da jeg kom hjem den dag, spurgte jeg mor, om det var sandt – og så fik jeg historien med Agermoses opringning.

Jeg har aldrig glemt det. Og det er nok grunden til den indædte fedtethed og sparsommelighed hos mig. Den tid må aldrig komme igen."

Lauritz Wilhjelm dør i 1943, og hans enke Maggie overtager Øllingsøe og driver det i 10 år. I 1948 overgår Græs-

have Kirke, der havde tilhørt Øllingsøe siden 1870, til selveje. I 1953 overtager Lykke (min farmor) godset. Hun er forinden blevet gift med Frederik Danneskiold-Samsøe. Det er lidt usædvanligt, at det er det sidstfødte barn og desuden en pige, der overtager slægtsgården. Men den ældste søn, som i den tid ville have været den oplagte til at overtage godset, var flyttet til USA med sin familie, og storesøsteren var blevet gift med en anden godsejer, så der var kun min farmor tilbage. Det er i øvrigt ikke unormalt at Øllingsøe drives og ejes af kvinder. Siden 1790 har Øllingsøe således været ejet af 8 kvinder: Margrethe Marie Neander fra 1790-1793, enken efter Jørgen Seehusen fra 1813-1818, herefter hendes tre døtre Marie, Hansine og Rikke Seehusen fra 1818-1827, Sophie Fasting enke efter Mathias Seehusen Wilhjelm 1878-1893, min oldemor Margarete Wilhjelm fra 1943-1953, og endelig min farmor fra 1953-1975.

I mine bedsteforældres tid tager moderniseringen yderligere fart. Arbejdshestene bliver alle sammen erstattet af traktorer, og de går fra at have ca. 40 ansatte og 7 stuepiger til blot 11 ansatte ved min fars overtagelse.

Min far Otto, født i 1947, overtager Øllingsøe i 1975. Han er nr. 2 i søskendeflokken, men hans storebror Ulrik vil ikke overtage. Det er snart ved at blive til en tradition, at det ikke er den første i rækken som overtager fra forældrene. Vi skal helt tilbage til min tipoldefar Mathias Seehusen Wilhjelm, for at finde en nr. 1 i søskendeflokken, der har overtaget. Min oldefar er således nr. 2 i søskendeflokken, min farmor er min oldefars fjerde barn, mens både min far og jeg er nr. 2 i flokken.

Min far driver Øllingsøe indtil 2011. I hans tid fortsætter udviklingen mod færre ansatte og større maskiner. Da jeg overtager som 8. generation har vi kun en driftsleder og to traktorførere tilbage.

Forandringens vinde kan også ses på driften. I 1864 var der både får, høns, køer, svin, gæs, ænder og arbejdsheste. I løbet af de næste 100 år frem til 1965 bliver det reduceret til udelukkende køer som husdyr på gården, mens traktorer erstatter arbejdsheste. Køerne bliver senere erstattet af æglæggende høns, som forsvinder i 1970'erne, og i dag er Øllingsøe en ren planteavlsejendom.

I familiens ejerskab har det ejede areal også svinget en hel del. På Jørgen Seehusens tid i starten af 1800 tallet er arealet således 910 ha. Da min oldefar Lauritz Wilhjelm overtager i 1893 er dette areal faldet til 465 ha, fordi fæstegårdene og en del af bøndergodset er blevet solgt fra. Herefter går det igen fremad med arealet, så min far overtager 556 ha. I dag ejer jeg 814 ha, samtidig med at min far har beholdt 172 ha i form af bl.a. Ravnsbygård og min mor ejer de 26 ha der er på Græshavegård. Familien ejer således i dag 1.013 ha i alt, hvoraf 166 ha er tinglyst fredsskov og 5,5 ha er tinglyst vej.

I 1800-tallet dyrkes der på Øllingsøe: Byg, rug, hvede, ærter, kløverfrø, blandingskorn, humle, timotéfrø, kartofler, kål, selleri, levkøjer, havrevikke, havre og fra 1880'erne sukkerroer. I min bedsteforældres tid når vi helt op på 23 forskellige afgrøder, såsom peberrod, kålroer, hundegræs, raps, vårhvede, havre, rug, gulerødder, valmue, ærter osv. Det var min farfars ide. Men da min farmor laver det første dækningsbidragsregnskab i 1964, når hun frem til at langt de fleste af min farfars 23 afgrøder ikke giver et

bedre økonomisk resultat end en god bygafgrøde. Hermed blev antallet af afgrøder væsentligt reduceret. I min fars tid har vi endda en periode, hvor der på hele ejendommen kun dyrkes hvede og roer og intet andet!

I dag har vi fem afgrøder: De sædvanlige 3: byg, hvede og roer og dertil kommer så konservesærter og spinat. Rent økonomisk findes der jo nok et optimum mellem den ene ekstrem på 23 afgrøder eller mere og den anden ekstrem nemlig kun en afgrøde."

Danske vandløb

I 2016 valgtes Helge Danneskiold-Samsøe til formand for Landsforeningen Danske Vandløb, efter at han i to år havde været bestyrelsessuppleant.

Landsforeningen Danske Vandløb blev stiftet i sommeren 2012. Det er en landsdækkende forening for de lokale vandløbslaug til varetagelse af vandløbsinteresser for både landmænd, grundejere og fritidshusejere. Som medlem optages ikke alene vandløbslaug men også pumpe- og digelau.

Landsforeningen arbejder meget med at sikre afvanding af marker, og foreningen er meget bevidst om, at holdes åer og kanaler ikke i stand, så afvandringen kan ske problemfrit, så drukner produktionsjorden. Drukne produktionsjorder betyder mindre opbygget plantemasse, tab af næringsstoffer og mere vand i åerne.

Som ejer af Øllingsøe gods mærker Helge Danneskiold-Samsøe problemerne med vand på markerne. Det flade Lolland giver ringe afvanding, og tilmed ligger store arealer under havets overflade, så vandet skal pumpes væk.

Skulle der blandt bladets læsere være interesse for Landsforeningen Danske Vandløb, kan man henvende sig til foreningens sekretariat v. Inger Mikkelsen, mail: imm@lf.dk, telefon: 3339 4659.

Slægten

Helge Danneskiold-Samsøe er ottende generation på Øllingsøe og den tredje i slægten Danneskiold-Samsøe. Denne adesslægt nedstammer fra kong Christian den Femte, og grever af Danneskiold-Samsøe er i første rangklasse og tiltales Eders højgrevelige Excellence. Det er dog en tiltaleform, der ikke længere finder anvendelse på Øllingsøe.

OGN

Af dette luftfoto fornemmer man Øllingsøe omgivet af det flade Lolland.

De frie bønders land

I dette efterår udkom bogen "De frie bønders land" en bornholmsk bondesaga om en gård og dens mennesker gennem 1.000 år.

Bogen er blevet til efter idé af tidligere gårdejer Edvard Hansen, Åkirkeby, og den er skrevet af Erik Jensen, som er født på Bornholm, uddannet journalist og har været chefredaktør på Frederiksborg Amtsavis. Han har tidligere udgivet bøger om Bornholm.

De frie bønders land er en skønlitterær fortælling om familierne på den fiktive Sandbjerggård gennem 1.000 år. Bogen har 7 kapitler, og efter hvert kapitel er fire sider med faktuelle oplysninger om Bornholm i den omhandlede periode. Den historie der fortælles, og de oplysninger der gives, er interessante forklaring på Bornholms landbrugs- og landbohistorie, der er oversete i den danske historieskrivning.

De frie bønders land er fortællingen om landbruget på Bornholm, der er så anderledes end i det øvrige land, da øen ikke havde herregårde efter hovedgårdsreformen i 1682. Bornholmerne havde ikke hoveri, da der ikke var hovmarker, og det gav en anden standsfølelse.

I middelalderen havde ærkebispens i Lund $\frac{3}{4}$ af øen, og hans folk opkrævede ublu skatter. Måske mere til fogeden end til biskoppen. På reformationstiden tyranniserede lybecherne øen med skatter og pligtarbejde. Vi læser om landbrugets udvikling på landboreformernes tid, om den spirende andelsbevægelse og om landbruget mekanisering i 1950-erne. Sidste afsnit beskriver det specialiserede landbrug med stor svineproduktion og for ringe rentabilitet.

De frie bønders land er fortællingen om de bornholmske andmænd, der gennem 1000 år har kæmpet for deres gårde.

De har vundet over biskoppens folk og lybecherne, men den slutter med, at den frie landmand må kæmpe mod banken! Bogen er en meget interessant fortælling om landbruget på Bornholm, hvor vi forklares det helt særlige ved øens landmænd og landbrug.

Alle med blot en behersket historisk interesse kan have glæde af denne bog, så lad den være et ønske til jul.

Bogen er mesterligt illustreret af den lokale kunstner Morten Brynaa, for hans mange illustrationer er fornemme bidrag til fortællingerne.

De frie bønders land er fiktion, alligevel skæmmer det, at forfatteren lader folk i 1700- og 1800-hundredtallet købe kartofler i kilogram, men uanset den slags unøjagtigheder, så er bogen en gave til alle os, der har interesse for historien. De frie bønders land er på 231 sider, og den er udgivet af Forlaget Brian Christensen med støtte fra en lang række velyndere.

OGN

Nyt
MEDLEM

Ida og Carsten Egø Nielsen
Holstebrovej 39
4200 Slagelse

Kvinder som lensmænd

Et eksempel på den synlige kvindemagt er de mere end 16 kvinder, som fra kong Hans til kong Christian den Fjerde bestred poster som lensmænd.

Embedet som lensmand var en blanding af kongelig godsbestyrer og embedsmand. Der var flere slags len, nemlig de store hovedlen og så tjeneste-, afgifts- og regnskabslen. Den lettest tilgængelige forklaring på de forskellige len gives i Sebastian Olden-Jørgensens bog om Herluf Trolle fra 2016.

Medens lensmændene på de mindre len nærmest må betragtes om godsforvaltere, var hovedlensmændenes opgaver meget vidtrækkende. De havde den øverste militære myndighed i deres len og skulle stille ryttere til krigstjeneste og eventuelt holde garnison på slottet. Som civile administratører skulle de opkræve landgilde, skatter og afgifter, føre tilsyn med retsplejen, herunder udnævne dommere, rejse tiltale mod forbrydere og sørge for straffens eksekvering. Fra 1547 skulle hovedlensmændene desuden føre tilsyn med købstæderne.

Lenene blev enten overdraget på livstid eller for et bestemt åremål. De blev tildelt enten som regnskabslen med en fast lensmandsløn, som afgiftslen, hvor man betalte en fast afgift til kongen eller som pantelen, som pant for et lån til kongen.

Adelen havde eneret til lensmandsposterne, der især for afgifts- og pantelenes vedkommende kunne være særdeles indbringende under stabile konjunkturer.

Sebastian Olden-Jørgensen skriver i sin bog om Herluf Trolle, at samfundets privilegerede elite af krigere og jordejere var ret lille, men man kan ikke sætte præcise tal på den. Ved reformationsherredagen i 1536, hvor alle adelige mænd havde fået besked på at stille, mødte 388 danske adelsmænd fra 173 slægter op. Lægger vi dertil et antal slægter, der af forskellige grunde ikke var repræsenteret, kan vi skønsmæssigt fastsætte den danske adel til ca. 250 slægter ca. 500 mænd, hvis man regner alt med. Hertil kommer kvinder og børn, så adelen på den tid omfattede et par tusinde individer.

Det er blandt denne lille, elitære gruppe, at de givtige forleninger cirkulerer.

Lensvæsenets regnskabsår begyndte 1. maj. Det betød, at en lensmandsenke almindeligvis kom til at bestyre sin afdøde ægtefælles len fra hans dødsdag til førstkommende 30. april, hvor årsregnskabet skulle aflægges og en ny lensmand tiltræde. Således blev mange adelskvinder konstituerede lensmænd for nogle måneder både på hovedlen og smålen. Undertiden havde ægtefællen fået lensbrev for både sin egen og hustruens livstid, og så fortsatte enken uden videre på posten. Giftede hun sig igen, blev lenet overdraget til den nye ægtemand.

At være lensmand var en opgave der var pålagt mænd og enker.

Der kendes mindst 16 lensmænd blandt kvindelige godsejere. Disse kvinder havde tilsammen 26 len. Halvdelen af lenene var arvet fra ægtefællen og den anden halvdel var personlige len, dog er kun et len et hovedlen.

Birgitte Thott (død efter 9. marts 1498) blev i 1442 viet til den svenske rigsråd Erenghisle Nielsson, der døde i 1469. I årene 1484 til 1495 bestyrede hun som lensmand kongens gård Dronningeholm ved Arresø.

Anne Meinstrup (ca. 1475-1535) blev i 1491 gift med rigsråd Holger Eriksen Rosenkrantz, der døde i 1496. Senest 1507 modtog hun Højstrup på Stevns som pantelen mod at låne kong Hans en større sum. Denne forlening ophørte i 1518, men fra 1523 til 1535 sad hun med Everdrup.

Anne Rud (- 1533) blev i 1493 gift med rigsråd Henrik Krummedige (1465-1530). Efter ægtefælles arvede hun Roskilde Vor Frue Kloster.

Sophie Lykke (-1570) blev i 1534 gift med Jacob Hardenberg (- 1542), og efter hans død besad hun Holmekloster (Brahetrolleborg) som enkelen.

Ide Munk (-1586) blev gift med rigsråd Oluf Nielsen Rosenkrantz (1490-1545) og hun overtog Abrahamstrup (Jægerspris) som enkelen.

Elline Gøye (1510-1563) blev i 1534 gift med Mourits Olufsen Krognos (-1550). Efter ham overtog hun Skjoldenæs (Skjoldnæsholm), og dette enkelen besad hun til 1561.

Sidsel Ulfstand (-1575) blev gift med rigsråd Knud Pedersen Gyldenstjerne (1480-1552) og overtog som enkelen Villandsherred.

Anne Rosenkrantz (1522-1589) blev i 1538 gift med Albert Gøye (-1558). I årene 1561-1567 sad hun med Skjoldenæs som personligt len.

Mette Rosenkrantz (1533-1588) blev i 1551 gift med rigsråd Steen Rosensparre (1523-1565) og efter ham overtog hun Kalundborg len, som hun afleverede året efter.

Birgitte Gøye (1511-1574) var gift med rigsråd, admiral Herluf Trolle (1516-1565) og arvede efter ham Kapelgård len og Ring Kloster len. Som personligt len sad hun 1571-1572 med Åkær len og året efter med Ydernæs len.

Anne Hardenberg (-1589) blev gift med rigsråd Oluf Mouritsen Krognos (1535-1573) og efter ham overtog hun Helsingborg som enkelen.

Birgitte Gøye

Gørvel Sparre

Ellen Marsvin

Gørvel Sparre (-1605) blev i 1532 gift med den svenske rigsråd Peder Nilsson Grip (1507-1533), i 1534 med den danske rigsråd Truid Gregersen Ulfstand (1487-1545) og endelig i 1747 med rigsråd Lave Axelsen Brahe (1500-1567). Foranlediget af sine lån og gaver til den danske konge modtog hun disse personlige len: Borgeby (1574-1605), Frosteherred (1582-1605), Børrerup (1582-1605), Sørby (1586-1605) og Skotsherred (1599-1605).

Karen Gyldenstjerne (1544-1613) blev gift med rigsråd Holger Rosenkrantz, og efter hans død i 1575 sad hun et år med Bygholm som enkelen.

Ingeborg Skeel (1545-1604) blev i 1660 gift med Otto Banner (1525-1585). Hun overtog ægtefælles kongelige len Sejlstrup i Vendsyssel. Efter moderen Karen Krabbes død i 1586 fik hun det mindre len bestående af Amtofte i Thy og Strekhal på Mors.

Ellen Marsvin (1572-1649) blev i 1589 gift med Ludvig Munk (1537-1602) og i 1611 med Knud Rud (1556-1611). Som enkelen sad hun med Odensegård 1611-1612, og som personlige len havde hun Dalumkloster fra 1620 til 1639 og Davinde fra 1626 til 1638.

Anne Lykke (1595-1641) blev i 1615 gift med Cai Rantzau (1591-1623) og efter ham arvede hun Kalundborg som enkelen.

Med enevældens indførelse ændredes lenene til amter og derefter blev embedsforretningen et rent mandligt anliggende.

Sct. Markus nat

Skal man læse noget om denne periode og dens kvinder er det Helle Stangerups roman Sct. Markus nat. Oluf Rosenkrantz til Vallø sad som lensmand på Nyborg slot, og hjemme sad hustruen Ide Munk og forvaltede mandens gods. Og når kun kunne passe mandens gods godt, så mente kongen at hun også kunne passe hans gods.

OGN

Kredsens arrangementer er interessante, og alle er velkomne til at deltage i det, der har interesse. Hvis man vil vide mere om et arrangement, så tag kontakt med formanden for den arrangerende kreds, navn og telefonnummer findes side 2.

Alle aktuelle indbydelser til kredsens arrangementer kan ses på foreningens hjemmeside under punktet kalender.

Fynskredsen

Vi har været på museum Ernstes Samlinger i Assens den 4. oktober. Der var 21 deltagere, og vi havde gode rundvisere i de pragtfulde samlinger af sølv og porcelæn i en fin gammel lejlighed. Til sidst sluttede vi af med kaffe i Cafe Plums Gård tæt på museet.

Finn Bang Olsen

Lolland-Falster kreds

Den 13. september besøgte vi Corselitze, hvor godsforvalter/skovrider Poul Schreiner Hansen tog imod og fortalte om Corselitzes historie og ikke mindst Classen. Derefter var vi på rundvisning i hovedbygningen, som er præget af ombygningen efter Classens instruktion.

Ved sin død i 1792 indgik Corselitze i Det Classenske Fideikommiss. Fonden overtog hans formue og godser, og skal anvendes "til at danne nyttige mennesker til statens bedste, at understøtte vindskibehold og arbejdsomhed samt at hjælpe og lindre fattigdom og elendighed".

Bodil de Nedergaard overdrog Fuglsang og Priorskov til fonden i 1947, men blev boende og stod for driften til sin død i 1959. Fonden råder i dag over 1700 ha agerjord og 2700 ha skov.

Det var broderen P.H. Classen, som i en lang periode boede på godset, og hans fortjeneste, at der blev oprettet "en agerdyrkningskole for gode subjekter af bondestanden" på Næsgård i 1799.

Efter rundvisningen blev der åbnet til skovbrugsmuseet, som er indrettet i en gl. hestestald på Corselitze.

Vi kørte derefter til traktorstedet Pomle Nakke, som ligger i skoven lige ud til kysten. Der fik vi en sammenkogt ret. Michael West Hansen, som er ny forpagter på Corselitze, fortalte om driften, som han er begyndt at lægge om til økologisk drift, med de udfordringer det giver.

Vi var 60 deltagere.

Hans Jørgen Hansen

NYT FRA KREDSENE

Midtjysk kreds

Midtjysk Kreds opfordrer stadig sine medlemmer til at indsende jeres e-mail adresser til undertegnede. Der mangler e-mail på flere.

Kredsens sidste arrangement i år 2017 var et besøg på Vikan A/S i Skive. Virksomheden er beliggende i et industri kvarter på Rævevej. Det meste er i ret nye bygninger med en markant beliggenhed. Besøget foregik den 4. oktober om aftenen. Vikan A/S var vært ved kaffen, så tilmelding var ret vigtig af hensyn til virksomhedens værtskab, og det havde alle efterkommet. Bestyrelsesmedlem Christian Fly havde aftalt besøget. Virksomheden Vikan A/S blev grundlagt i 1898 som Skive Børstefabrik. Siden har den udviklet sig til en moderne virksomhed med eksport til det meste af verden. Produktionen omfatter rengørings-systemer og information om fødevarer sikkerhed. Først så vi en film om virksomheden. Herefter gik vi en tur gennem virksomheden og i et showroom kunne vi se deres produkter, dels fysisk og dels på præsentationsvideoer. Det var ret spændende at høre om, hvordan rengøringsartiklerne udvikles for at efterkomme kundernes behov for højeste hygiejnestandard. Vikan A/S har udviklet et farvekodesystem der opdeler rengørings niveauer i rød, gul og grøn. Systemet var i første omgang udviklet til eget brug, men det blev så stor en succes at systemet i dag anvendes i hele verden.

En tidligere værkfører viste rundt og fortalte om virksomheden. Virksomheden drives nu i et A/S og der trækkes ikke penge ud af virksomheden. Der er en stor social bevidsthed og selv medarbejdere der har været ansat i virksomheden for op til 20 år siden modtager stadig en julegave. I dag foregår det over netbank og ikke som tidligere i brune kuverter.

Der deltog 30 personer i mødet og ved slutningen af mødet fik alle overrakt en pose med et stort udvalg i kvalitetsbørster. Som altid i Midtjysk Kreds var der en rigtig god stemning på mødet og folk var glade for at mødes.

Jeg vil her benytte lejligheden til at sige tak for året som gik og ønske en glædelig jul og godt nytår.

Bestyrelsen mødes i januar og tager fat på planlægningen for år 2018.

Gunhild Olesen Møller

Vejle kreds

Kredsen havde torsdag den 26. oktober 2017 sin årlige generalforsamling. Der var genvalg til Jens Jacob Jacobsen, Niels Chr. Jørgensen og Steffen Buch Juul. Efter et lille resumé over årets gang i foreningen, var der en del diskussion om foreningens fremtid. Vi kan jo høre fra de andre foreninger det kniber at vedholde de nye medlemmer, gennemsnitsalderen stiger hver år, og en del har besvær med at komme frem til møderne. Vi har også haft en del problemer med mail adresser, så det er vanskeligt at komme ud til alle, ydermere er mange nok også tilfredse med den information de får i bladet. Der var stor interesse for at lægge foreningen sammen med seniorlandmænd.

Herefter var der underholdning med Kirsten og Peder Sandfeldt, Kirsten spillede på harmonika og Peder sang til, vi fik også lov til at røre stemmebåndet, en rigtig god oplevelse. Der var mødt 20 til denne eftermiddag i Vingsted historiske værksted.

Steffen Buch Juul.

Vendsysselkredsen

Kredsen opfordrer stadig til at I indsender jeres E-mail adresser til vores medlemsadministrator, Inger Marie Wibholm. Hendes adresse står på side 2.

Vi siger også tak til Jer, som har indsendt jeres e-mail.

Vi havde indbudt til et foredrag om reformationen og Martin Luther, den 26. oktober med tidl. provst Ole Dybro.

Det blev afholdt sammen med Vendsyssel-Gildet, et rigtig godt og spændende foredrag.

Vi var 14 til denne aften (incl. foredragsholderen) kun 4 fra Slægtsgårdsforeningen.

Til næste år, sammensætter vi et program, der nok skal få nogle flere til at møde op.

Når vi skal ud og "sparke dæk", plejer det nok at samle folk.

Niels Ole Volhøj

Vestsjællandskredsen

Den ordinære generalforsamling afholdes tirsdag, den 13. februar 2018 på Landbrugsskolen Sjælland, Finderupvej 8, 4270 Høng. Dagsorden ifølge vedtægterne. På valg er Anders Gangergaard.

Efter generalforsamlingen serveres kaffe med kage og så fortæller Ole G. Nielsen om de danske gravmonumenters kulturhistorie fra tidlig middelalder til vor egen tid.

Sommerudflugten afvikles onsdag, den 27. juni med besøg på Saltofte gods og Saltoftehus.

Karen Andersen.

Århuskredsen

Århuskredsen afholdt en yderst velbesøgt generalforsamling den 30. oktober 2017 på Auning Kro.

Aftenens foredragsholder Jørgen Vest, landmand, fotograf, forfatter m. m. underholdt på formøjelig og lun vis med episoder fra sit liv og sine rejser, og ikke mindst alle de mange forskellige personer, han har mødt.

Jørgen Vest har igennem mange år rejst ud i verden, Australien, Vietnam, Afrika og mange andre steder og altid haft sit fotoapparat med sig.

Efter kaffe med lagkage blev generalforsamlingen afholdt. Der var genvalg til alle og formanden takke bestyrelsen for det gode og loyale samarbejde.

Umiddelbart efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig som følger:

Formand og sekretær – Vibeke Binnerup, næstformand – Kristian Foged, Kasserer – Birger Søndergård.

Øvrige bestyrelsesmedlemmer er Niels Thyboe, Knud Bjerre Jensen, Kirsten og Poul Georg Johnsen

En dejlig og hyggelig aften med mange trofaste medlemmer.

Vibeke Binnerup

Returadresse:
Inger Marie Wibholm
Sdr. Boulevard 12, 4930 Maribo.
ID: 47395

Kommende kredsaktiviteter

Her bringes oversigten over kredsens aktiviteter for de næste par måneder.
Udførlig indbydelse ses i afsnittet "Nyt fra Kredsene" og på foreningens hjemmeside.

Vestsjællandskredsen

13. februar 2018 kl. 14 generalforsamling på Landbrugsskolen Sjælland, Høng.

Interessen for slægtsgårdene er levende

I 2017 har ugebladet Hjemmet bragt en artikel om slægtsgården Klægager, den gamle digegreves gård i Ballum. Familiejournalen har indtil nu i år bragt tre historier om slægtsgårde, nemlig Haverballegård ved Kolding, Klægager i Ballum og Kongestengården ved Kalundborg.

Kristeligt Dagblad planlægger noget om slægtsgårde, men det er endnu på planlægningsniveau.

Der er hele tiden artikler om danske slægtsgårde i blade og aviser, som vi kan glæde os over.

OGN

**Dansk Slægtsgårdsforening ønsker
Glædelig Jul og Godt Nytår**

Venlig hilsen

Forretningsudvalget:

Finn Bang Olsen
NÆSTFORMAND

Gunhild Olesen Møller
LANDSFORMAND

Niels Ole Volhøj